

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI

VOL. 3 ISS: 1 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	Page
1.	<i>SUG'URTA XIZMATLARI BOZORINI MODERNIZATSIYA QILISH VA UNING QAMROVINI OSHIRISH YO'LLARI</i> <i>Adilova Gulnur Djurabayevna</i>	4
2.	<i>AGROSANOAT MAJMUIDA SUG'URTALANGAN OB'EKTAR HOLATINI MONITORING QILISHDA RAQAMLI GAT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI</i> <i>Yadgarov Akram Akbarovich</i>	7
3.	<i>MAMLAKAT ICHKI INVESTITSION IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA SUG'URTA KOMPANIYALARI INVESTITSION FAOLIYATINING ROLINI OSHIRISH MASALALARI</i> <i>Kenjayev Ilhom G'iyozovich</i>	11
4.	<i>SUG'URTA KOMPANIYALARI MOLIVAVIY HOLATINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH</i> <i>Xattabov Murodulla Batirovich</i>	15
5.	<i>SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI BOSHQARISH TIZIMI</i> <i>Xolbayev Azamat Yuldashovich</i>	20
6.	<i>MAMLAKATIMIZDA OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARI MOLIVAVIY NATIJADORLIGINI TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH</i> <i>Abdusattarova Dildora Bohodirovna</i>	25
7.	<i>O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY SOHA XARAJATLARINI MOLIVALASHTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI</i> <i>Rashidova Guzal Abduvohidovna, Xamroyev Mexroj Sirojxonovich</i>	29
8.	<i>KORXONALAR MOLIVAVIY NATIJALARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH TIZIMINING ROLI</i> <i>Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o'g'li, Faxriddinov Bekzodbek Faxriddin o'g'li</i>	32
9.	<i>TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELINI BAHOLASHDA RISKLAR VA DIVERSIFIKATSIYANING O'RNI</i> <i>Toshtemirov Doston O'ktam o'g'li</i>	36
10.	<i>ECONOMIC SECURITY OF COMMERCIAL BANKS: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND THREAT MITIGATION FRAMEWORK</i> <i>Agzamov Avazon Talgatovich, Malikova Dilrabo Muminovna</i>	40
11.	<i>ШАФФОФ ИНВЕСТИЦИОН МУХИТНИ ЯРАТИШГА ҚАРАТИЛГАН ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ</i> <i>Имомов Хамдилла Хамдамович</i>	44
12.	<i>TURIZM KORXONALARIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISH MASALALARI</i> <i>Axrorov Zarif Oripovich</i>	47
13.	<i>ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ</i> <i>Эргашева Юлдуз</i>	50
14.	<i>O'ZBEKISTONDA TRANSPORT LOGISTIKASI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI</i> <i>Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o'g'li, Fozilova Shaxloxon</i>	52
15.	<i>YURIDIK SHAXSLAR MOL-MULKINI SOLIQQA TORTISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI</i> <i>Agzamov Avazxon Talgatovich</i>	55
16.	<i>JISMONIY SHAXSLARNING DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH TARTIBI VA UNING NAZARIY ASOSLARI</i> <i>Bobomurotova Manzura Panji qizi</i>	58
17.	<i>O'ZBEKISTON SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA XALQARO STANDARTLARNING O'RNI VA AHAMIYATI</i> <i>Xasanov Farrux Ravshanovich</i>	62

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
2. Maqsudov Davron Sanjarxo‘jayevich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktori o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (“O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi” AJ bosh direktori, iqtisodiyot fanlari doktori).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
5. Abdurahmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
6. Sindarov Sherzod Egamberdiyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
7. Zakirov Latif Xamidullayevich (Moliya vazirligi huzuridagi TKFJMS qoshidagi To‘lovlarni kafolatlash jamg‘armasi direktori).
8. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari uyushmasi kengashi raisi).
9. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash markazi rahbari, dots.).
10. Quldoshov Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, DSc, bosh muharrir).
11. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, prof.).
12. Shennayev Xojayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
13. Boyev Xabibullo Ismoilovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori).
14. Ortiqov Furqat A‘zamjonovich (“Kafil Sug‘urta” AK sug‘urta kompaniyasi direktorlar kengashi raisi).
15. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (O‘zbekiston madaniyat va san‘at instituti professori, i.f.n. dots.).
16. Merident Randles (FSA, MAAA. Principal & Consulting Actuary. Katta maslahatchi, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
17. Ong Xie (FIA, FSAS. Dastur menejeri, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Olmosh: She/Her).
18. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi rahbari, i.f.b.f.d.).
19. Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich (TDIU “Moliya bozori va sug‘urta” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori).
20. Mutalova Dilorom Maxamadjanovna (TDIU “Soliqlar va soliqqa tortish” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori).
21. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professori v.b., falsafa fanlari doktori).
22. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU Magistratura bo‘yicha dekan o‘rinbosari, i.f.b.f.d., dots.).
23. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori v.b., iqtisodiyot fanlari doktori).
24. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida professori v.b. i.f.d.).
25. Samadov Asqarjon Nishonovich (TDIU “Marketing” kafedrasida dotsenti, universitet Kengashi kotibi, fanlar nomzodi).
26. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, t.f.n. kotib).
27. Qarshiyev Daniyar Eshpo‘latovich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, i.f.n., bosh muharrir).
28. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank-moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
29. Hamdamov Shoh-Jahon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).
30. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).

MAMLAKAT ICHKI INVESTITSION IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA SUG'URTA KOMPANIYALARI INVESTITSION FAOLIYATINING ROLINI OSHIRISH MASALALARI

Kenjayev Ilhom G'iyozovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti "Sug'urta ishi"
kafedrasida dotsenti, DSc.
E-mail: kenjayev_imal.com

Annotatsiya: Mamlakat ichki investitsion imkoniyatlarini kengaytirishda sug'urta kompaniyalari investitsion faoliyatining ilmiy-amaliy asoslari yoritib berilgan. Sug'urta kompaniyalari investitsion faoliyatining amalga oshirish imkoniyatlari asoslangan. Mamlakat ichki investitsion imkoniyatlarini kengaytirishda sug'urta kompaniyalari investitsion faoliyati amaliy jihatlari tahlil etilgan. Olib borilgan izlanishlar natijasi o'loroq ilmiy va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: sug'urtalovchi, sug'urtalanuvchi, sug'urta mukofoti, sug'urta puli, sug'urtalovchining investitsiya faoliyati, sug'urtalovchining moliyaviy resurslari.

Abstract: The scientific and practical foundations of the investment activities of insurance companies in expanding the country's domestic investment opportunities are highlighted. The possibilities of implementing the investment activities of insurance companies are based on. The practical aspects of the investment activities of insurance companies in expanding the country's domestic investment opportunities are analyzed. The results of the research provide scientific and practical recommendations.

Keywords: insurer, insured, insurance premium, insurance money, insurer's investment activities, insurer's financial resources.

Абстрактный: В статье освещаются научно-практические основы инвестиционной деятельности страховых компаний в контексте расширения внутренних инвестиционных возможностей страны. Рассматриваются возможности реализации инвестиционной деятельности страховых компаний. Анализируются практические аспекты инвестиционной деятельности страховых компаний в контексте расширения внутренних инвестиционных возможностей страны. Результаты исследования содержат научно-практические рекомендации.

Ключевые слова: страховщик, застрахованный, страховая премия, страховые деньги, инвестиционная деятельность страховщика, финансовые ресурсы страховщика.

Introduction (Kirish/Vvedenie).

Dunyo mamalakatlarida kapital bozorining asosiy ishtirokchilari sug'urta kompaniyalarini o'z ichiga olgan institutsional investorlardir. Sug'urta kompaniyalari o'zlarining sug'urtaviy faoliyati davomida katta miqdordagi moliyaviy resurslarni to'playdi va ushbu mablag'lar vaqtinchalik bo'sh mablag'lar bo'lib, ularni iqtisodiyot sohaslariga investitsiya sifatida yo'naltiriladi. Bu esa sug'urtani iqtisodiyotning muhim va yetakchi sohasi sifatida tan olishga olib keladi. Iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda sug'urta kompaniyalari investitsiya aktivlari bo'yicha ko'plab kredit va moliya institutlaridan ustun turadi va daromadlarining katta qismini fond bozorida investitsiya operatsiyalaridan oladi.

Shuningdek O'zbekiston moliya bozorida muammolar shuni ko'rsatmoqdaki, zamonaviy sharoitda moliya bozorida davlat siyosatining eng dolzarb yo'nalishi sug'urta tashkilotlarini o'z ichiga olgan milliy institutsional investorlar bo'lishi kerak. Bu O'zbekiston fond bozorini investitsiya resurslarini olishning asosiy vositasiga aylantirish, jamg'arma stavkasini oshirish va sug'urta orqali aholining keng qatlamlarini investitsiya jarayoniga jalb qilishning yagona yo'lidir. Shu paytga qadar investitsiya faoliyati O'zbekistonning aksariyat sug'urta kompaniyalari faoliyatida asosiy foyda manbalaridan biri bo'lmagan. Biroq, sug'urta qonunchiligidagi so'nggi o'zgarishlar O'zbekiston sug'urta bozorining investitsiya imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi[1].

Adabiyotlar tahlili (Obzor literatury/Literature review).

Iqtisodiy adabiyotlarda sug'urta tashkilotlarining investitsiya faoliyati yuqori risk darajasiga ega bo'lgan sohalardan biri hisoblanadi. Rossiyalik tadqiqotchi I.T.Balabanova riskka shunday ta'rif beradi: risk – yo'qotishlar xavfining mavjudligi; omadga ishongan holdagi harakat

[2]. A.Mur va K.Xiardenlar esa risk – xavf-xatar. Istalmagan hodisaning yuz berish ehtimolligi sifatida qaraladi va uning yuz berishi qimmatliklarning yo'qotilishiga olib keladi, deya ta'rif beradi [3] Sharp U.F., Aleksandr G.Dj., Deyli DJ. tomonidan tayyorlangan "Investitsiyalar" nomli kitobda risk – investitsiya qiymati bilan bog'liq noaniqlik deya ta'rif berilgan [4].

Risk o'zi nima? Risk bu- qandaydir ko'rinishdagi xavfli holatning yuz berish ehtimolligi, ammo ushbu holatning yuz berganligi emas. Ushbu risk bizning har bir bosgan qadamimizda ham, eydigan ovqatimizda ham, ichadigan suvimizda ham va biror-bir maqsad yo'lida amalga oshiradigan ishimizda ham mavjud. Riskning yuz berishi esa bu hodisa. Hodisaning yuz berishi biz uchun hayotimizga, sog'ligimizga, mulkimizga va iqtisodimizga zarar etkazishi mumkin. Bu zararlarning hajmi o'z imkoniyatimiz bilan qoplash mumkin bo'lgan darajada kichikroq bo'lishi yoki o'z imkoniyatimiz bilan qoplash mumkin bo'lmagan darajada katta hajmda bo'lishi mumkin.

Biz o'z imkoniyatimiz bilan qoplash mumkin bo'lgan darajadagi risk ham bizning keyingi faoliyatimiz uchun salbiy ta'sir ko'rsatmasdan qolmaydi. O'z imkoniyatimiz bilan qoplash mumkin bo'lmagan riskning yuz berishi esa bizning keyingi faoliyatimizni butunlay izdan chiqarishi mumkin. Shuning uchun ham "sug'urta" deb atalgan xizmat insoniyat jamiyatida uzoq yillar davomida shakllangan va bugungi kun darajasiga etib kelgan.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы).

Ushbu ishda analitik taqqoslash, mantiqiy va qiyoslama tahlil kabi an'anaviy usullardan foydalaniladi. Xorijiy va mahalliy olimlar, tadqiqotchilarning budjetning ijtimoiy soha xarajalarini

moliyalashtirishga oid ilmiy-amaliy qarashlari tahlil qilinib, natijalar asosida xulosalar shakllantirildi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results, Анализ и результаты)

Bir mamlakat miqyosidagi investitsion soha to'g'risida mushohada qilganda, ikki masalaga aniqlik kiritish to'g'ri mushohada yuritish imkonini beradi, birinchisi mamlakatda investitsion mablag'larga bo'lgan ehtiyoj qay darajada ekanligi va ikkinchisi ichki va tashqi investitsion imkoniyatlar darajasi. Mamlakatimizdagi mazkur ikki jihatni tahlil qilishga harakat qilamiz.

Ya'niy O'zbekiston turli xil foydali qazilmalarga boy. Yer qa'rida mineral xom ashyoning 100 dan ortiq turlari aniqlangan. Oltin, uran, mis, kumush, qo'rg'oshin, rux, volfram, tabiiy gaz va boshqa ba'zi foydali qazilmalar zahiralari bo'yicha mamlakatimiz dunyoda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Birgina mineral resurslarning tasdiqlangan zahiralari taxminan 3,3 trillion dollarga baholanmoqda. Qayta ishlash sanoatidagi korxonalarni modernizatsiya qilish va qayta jihozlash uchun faqat keyingi uch yil ichida 3,7 milliard dollar sarmoya jalb qilish zarur. Neft-gaz xom-ash'yosini qayta ishlab tayyor mahsulotga aylantirish orqali uni hozirgiga nisbatan 10 baravar ko'paytirish imkoniyati mavjud.

Keyin biz ichki investitsion imkoniyatdan foydalanish darajasiga e'tibor qaratamiz. Mamlakatda ichki investitsion imkoniyatlar mavjud va ushbu imkoniyat yildan-yilga ortib bormoqda. Bu ishga yaroqli aholi sonining yuqori darajada ortib borayotganligi va mazkur aholi daromadlari yildan-yilga ko'payib borayotganligi, tadbirkorlik sub'ektlari sonining ortib borayotganligi bilan belgilanadi.

Sug'urta tashkilotlari aktivlarini hamda portfelini taqsimlashni o'zlarining biznes-strategiyalariga asosan amalga oshiradi. Sug'urtalovchi aktivlarining kelajak xavfsizligi, likvidligi va foydalligidan tashqari, ular uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini, xususan, kapitalni boshqarish strategiyasini hisobga olishlari kerak. Sug'urta fondlaridan maqsadli foydalanish sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatiga bevosita bog'liq bo'lib, ya'ni sug'urta tashkilotlari ixtiyorida bo'sh bo'lgan mablag'larni qo'shimcha foyda olish maqsadida yo'naltiradi, yo'naltirilgan mablag'lardan samarali foydalanish evaziga sug'urta tashkilotlarining samaradorlik ko'rsatkichini oshiradi [5].

Bu masalada sug'urta kompaniyalari har tomonlama mos keladigan moliyalashtirish kanallarini tanlay olishlari muhim hisoblanadi. Investitsiya uchun yo'nalishni belgilab olishda, sug'urta kompaniyasining asosiy biznesi bilan aloqador bo'lgan yoki ushbu biznesning rivojlanishiga yordam beradigan sohani tanlash kapital ko'payishiga strategik yo'l bilan erishish imkonini beradi [6]. Tushumning muddatlari va summalar o'rtasidagi hamda sug'urta to'lovlari o'rtasidagi farq sug'urta kompaniyasi mablag'larini realizatsiya qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ba'zi mualliflarning fikriga ko'ra, kapital bozori globallashuvining kuchayishi bilan sug'urta fondlarining o'zmi sug'urta kompaniyasining asosiy faoliyatiga nisbatan kuchaydi [7].

Bugungi kunda dunyo mamlakatlari orasida hajmi bo'yicha va boshqa ba'zi ko'rsatkichlari bo'yicha AQSh sug'urta bozorida keyingi o'rinda turgan Xitoy sug'urta bozori xususiyatidan kelib chiqqan holda sug'urta kompaniyalari kapital manbasini quyidagicha tasniflash mumkin (1-jadvalga qarang). Bizningcha ushbu tasniflash dunyoning aksariyat mamlakatlari uchun mos keladi.

1-jadval

Sug'urta tashkilotlarining kapital manbalari [8]

№	Kapital manbalari	Tarkibi	Mohiyati
1	Xususiy kapital	Ustav kapitali	Sug'urta tashkiloti aksionerlari tomonidan kapitalga to'lanadigan badal summalar
		Korporativ zahira fondi	Sug'urta tashkiloti foydasi va xususiy kapitali hisobidan shakllanadigan ortiqcha daromad zahirasi va aktivlar ko'payishi hisobidan shakllanadigan kapital zahira fondlarini o'z ichiga oluvchi jamg'arma fond
2		Umumiy zahira	Falokatlar uchun mo'ljallangan zahira fondi

	Sug'urta javobgarlik zahirasi	Muddati tugagan majburiyatlar zahirasi	Keyingi moliyaviy yilda "xavfsizlik yostig'i"ni tashkil etish maqsadida hisobot yilida kelib tushgan sug'urta badallari hisobidan shakllantiriladi
3	Sug'urtaviy javobgarlik zahirasi	Bartaraf etilmagan zararlar zahirasi	Yil oxirida sodir etilgan va bu bo'yicha to'lov amalga oshirilmagan sug'urta hodisalari bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish uchun mo'ljallangan zahira hisobidan shakllantiriladi
		Hayot sug'urtasi bo'yicha javobgarlik zahirasi	Sug'urta tashkiloti tomonidan uzoq muddatli javobgarliklar uchun tashkil etilgan zahira (polisning amal qilishi to'xtatilmagan bo'lsa). Shaxsiy sug'urta turlari uchun qo'llaniladi
4		Sug'urta himoyasi fondi	Sug'urta tashkilotlari tomonidan yil oxirida profitit mablag'lar hisobidan shakllantiriladigan zahira fondi
5		Boshqa mablag'lar	Sug'urta tashkiloti to'lashi kerak bo'lgan soliq, kreditorlik qarzi va korporativ qarz kabi "alohida schet"dagi mablag'lar va boshqa turli aktivlar bilan bog'liq risklar uchun zahiralari

Yuqorida keltirilgan jadvalda sug'urta kompaniyasi kapitalining manbalarini kengroq ko'rib chiqamiz. Ya'niy sug'urta tashkilotining ustav kapitali va sug'urta fondi kapitali uning xususiy kapitalini tashkil etadi. Sug'urta tashkilotlari ustav kapitali sug'urta tashkiloti aksionerlari tomonidan haqiqatda to'langan jami kapital hisoblanadi. Sug'urta tashkilotining birlamchi kapitali bo'lib aksioner kapitali hisoblanadi. Shuningdek "Sug'urta to'g'risidagi Xitoy qonuni"ning 69-moddasida qayd etilishicha yangi tashkil etilgan sug'urta tashkilotining ustav kapitalini minimal miqdori 200 million yuanni tashkil etishi kerak [9]. Demak, Xitoyda sug'urtaning barcha sohalarda faoliyat ko'rsatadigan sug'urta kompaniyalari uchun bir xil me'yor belgilangan. O'zbekiston milliy sug'urta bozorida sug'urta kompaniyalari faoliyat yo'nalishlaridan kelib chiqib ustav kapitalining minimal miqdorlari belgilangan va ushbu miqdorlar yillar davomida oshirib borilmoqda. Ushbu holat quyida keltirilgan 2-jadval ma'lumotlarida keltirilgan. O'zbekiston milliy sug'urta bozorining xususiyatlaridan kelib chiqqanda, ustav kapitali minimal miqdorlarini belgilashning bunday tartibi bugungi kun uchun mos keladi deyish mumkin. Chunki sug'urtalovchilar tomonidan sug'urtalanuvchilarga ko'rsatiladigan xizmatlar yoki tarif koeffitsiyentlari oshib borishni taqozo etmoqda. Bu esa sug'urtalovchilar ixtiyorida katta miqdordagi moliyaviy resurslarni shakllanishiga olib kelib, sug'urtalovchilarning investitsiya qilish imkoniyatini kengaytiradi. Natijada sug'urta tashkilotlarining moliyaviy barqarorlik darajasini mustahkamlashga olib kelmoqda.

2-jadval

Sug'urta kompaniyalari uchun belgilangan ustav kapitalning minimal miqdori¹

Sug'urta tarmoqlari	Yillar						
	2003	2008	2012	2014	2018	2020	2022 ²
	Ming AQSh dollari birligida (2012 yildan ming Yevro, 2018 yildan mln.so'mda, 2020 yildan mlrd.so'mda)						
Umumiy sug'urta	150	750	1125	1500	7500	-	-
Hayot sug'urtasi	250	1000	1500	2000	10000	-	-
Majburiy sug'urta	500	1500	2250	3000	15000	-	-
Qayta sug'urta (faqat qayta)	2000	4000	5000	6000	30000	-	-

¹Tegishli qonun osti hujjatlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

sug'urtalas h bo'lsa)									
Umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida ixtiyoriy sug'urta	-	-	-	-	-	1500 0	2000 0		
Umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida majburiy sug'urta	-	-	-	-	-	2500 0	3500 0		
Faqat qayta sug'urta	-	-	-	-	-	3500 0	4500 0		

Yuqoridagi jadvalda sug'urta kompaniyalari uchun belgilangan ustav kapitalari minimal miqdorlari umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida ixtiyoriy sug'urta, umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida majburiy sug'urta hamda faqat qayta sug'urta bo'yicha keltirilgan bo'lib, ushbu ustav kapital miqdorlari yillar davomida oshib borganini kuzatishimiz mumkin. Chunki yil sayin sug'urtalovchilar tomonidan ko'rsatiladigan sug'urta xizmatlari kengayib, sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyatini oshirishni taqozo etmoqda. Ammo Xitoy sug'urta kompaniyalari uchun belgilangan ustav kapitalining minimal miqdorlari bilan O'zbekiston sug'urta kompaniyalari uchun belgilangan minimal miqdorlarni taqqoslaganimizda katta farq mavjud ekanligini ko'rish mumkin. Ya'ni hozirgi kurs bilan hisoblaganda Xitoy sug'urta kompaniyasi 347 mlrd.so'm ustav kapitaliga ega bo'lishi talab etiladi. Bu O'zbekiston sug'urta kompaniyalar uchun belgilangan minimal miqdordan o'n baravar yuqori. Albatta bunday katta ustav kapitali birinchidan, sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi yuqori bo'lishini ta'minlasa, ikkinchidan, investitsiyaviy salohiyatining ham yuqori bo'lishini ta'minlaydi.

Sug'urta tashkilotlari investitsiya portfelining o'sishi bu o'z mablag'lari daromadlari hajmi va mos ravishda sug'urta zaxiralari hajmining oshishi bilan bevosita bog'liq. Ma'lumki, sug'urta tashkilotlari sug'urtalanuvchilar bilan tuzilgan sug'urta shartnomalari asosida kelib tushgan sug'urta mukofotlaridan sug'urtalovchilarning sug'urta zahiralari to'g'risidagi nizomga muvofiq zahira shakllantiradi. Sug'urta tashkilotlari tomonidan yo'naltirilgan investitsiyalar tarkibining jami sug'urta bozori bo'yicha dinamikasi tahlili shuni ko'rsatdiki, sug'urta tashkilotlari bank depozitlari va qimmatli qog'ozlar ishonchli investitsiya obyektlari deb hisoblashadi va shu munosabat bilan investitsiya mablag'larining asosiy qismini ushbu obyektlarga joylashtirilganligini quyida keltirilgan jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkin.

3-jadval

O'zbekistonda sug'urta tashkilotlari tomonidan iqtisodiyot sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalarning ulushi [10]

Inves titsiy a obye ktlari	Yillar										2014 yilga nisbat an 2023 yilda o'sish (%da)
	20 11 4	20 11 5	20 11 6	20 11 7	20 18	20 19	20 20	20 21	20 22	20 23	
Inves titsiy alar hajmi (mlrd so'm)	5 2 6 6	6 2 3 7	7 5 8 1	8 6 7 5	20 10 17	27 11 19	33 54 16	37 46 17	7 5 1	6 4 9	11,6
shu jumla dan:									4 8	6 9	

Bank depoz itlari (foizd a)	4 5, 2	4 7, 1	4 6, 8	4 5, 0	51 ,8	52 ,5	53 ,2	59 ,0	6 1 , 0	6 5 , 7	145,3
Qim matli qog'o zlar (foizd a)	4 1, 4	4 3, 4	4 1, 4	4 3, 4	35 ,2	31 ,3	28 ,5	29 ,3	2 7 , 1	2 2 , 1	53,3
Qarz (foizd a)	0, 9	1, 1	1, 0	0, 8	0, 7	0, 8	1, 2	1, 3	1 , 3	0 , 8	89
Ko'c hmas mulk (foizd a)	3, 7	4, 4	5, 1	5, 7	6, 0	8, 5	9, 2	6, 6	7 , 6	8 , 8	238
Tash kilot lar ustav fondi dagi ishtir oki (foizd a)	5, 0	7, 0	6, 7	7, 0	6, 2	6, 8	7, 7	3, 8	2 , 5	2 , 2	44
Bosh qa invest itsiya lar (foizd a)	0, 8	0, 2	0, 8	0, 2	0, 1	0, 2	0, 2	0, 1	0 , 6	0 , 6	75

Ushbu jadvalda sug'urta tashkilotlari tomonidan iqtisodiyot sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalarning investitsiya obyektlariga bo'yicha ulushi keltirilgan. Sug'urta kompaniyalari tomonidan iqtisodiyot sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalarning jami ulushi 2014-yilda 526,6 mlrd so'mni tashkil qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich, 2023-yilda 6 149,9 mlrd so'mni tashkil etgan. Yo'naltirilgan investitsiyalarni investitsiya obyektlari bo'yicha oladigan bo'lsak, bank depozitlariga yo'naltirilgan investitsiyalar 2014-yilda 45,2 foizni tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 65,7 foiz ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 145,3 foizga oshgan. Qimmatli qog'ozlarga yo'naltirilgan investitsiyalar 2014-yil 41,4 foiz bo'lib, 2023-yilda bu ko'rsatkich 22,1 foiz, ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 53,3 foizni tashkil qilgan. Qarzlarga yo'naltirilgan investitsiyalar 2014-yilda 0,9 foizni tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 0,8 foizni ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 89 foizga, ko'chmas mulkka yo'naltirilgan investitsiyalar 2014-yilda 3,7 foiz, bu ko'rsatkich 2023-yilda 8,8 foiz ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 238 foizga, tashkilotlar ustav fondidagi ishtiroki bo'yicha yo'naltirilgan investitsiya 2014-yilda 5 foizni tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 2,2 foiz, 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 44 foizga, sug'urta kompaniyalari tomonidan boshqa investitsiya obyektlariga yo'naltirilgan investitsiyalari 2014-yilda 0,8 foiz bo'lib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 0,6 foizni tashkil qilib, 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 75 foizga oshganligini ko'rishimiz mumkin.

Shuningdek sug'urta tashkilotlarining investitsion faolligini oshirishning rag'batlantiruvchi kuchi bo'lib, sug'urta bozorining rivojlanganlik darajasi hisoblanadi. Shu munosabat bilan biz sug'urta tashkilotlarining investitsiya faoliyati uchun qulay investitsiya imkoniyatini yaratishda asos bo'lib xizmat qiladigan sug'urta bozorini o'rganish va tadqiq qilish zarur deb hisoblaymiz. O'zbekiston milliy sug'urta bozorining investitsiya imkoniyatini baholash uchun ushbu bozorning rivojlanish tendensiyalarini va mavjud muammolarini aniqlash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Sug'urta bozori holatini baholash uning tashkiliy tuzilmasini o'rganishdan boshlash maqsadga muvofiqdir. O'zbekiston sug'urta bozorining so'nggi o'n yillik tarkibiy tuzilmasini quyidagi jadvalda aks ettirilgan ma'lumotlardan ko'rishimiz mumkin.

4-jadval

O'zbekiston sug'urta bozori infratuzilmasi subyektlari yillar davomida o'zgarish dinamikasi³

Ko'rsatkichlar	Yillar										O'sish (+) kamayish (-)
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Sug'urta tashkilotlari (sonda)	31	32	29	27	32	36	40	42	41	38	+7
Sug'urta brokerlari (sonda)	3	3	3	3	4	5	5	5	7	8	+5
Sug'urta agentlari (sonda)	5800	5800	5800	7200	7460	8657	8870	9536	9155	4736	-1064
Assistans (sonda)	3	4	5	10	8	10	9	9	9	9	+6
Syurveer (sonda)	15	13	12	8	6	8	7	7	7	7	-8
Adjaster (sonda)	15	11	12	6	5	6	6	6	6	6	-9
Aktuariy (sonda)	2	2	4	4	4	5	5	5	5	5	+3
Sug'urta kompaniyalari bo'linmalari, shu jumladan:											
Shaharlarda (sonda)	831	842	970	1105	1134	1185	1226	1328	1413	1358	+527
Qishloqlarda (sonda)	93	121	163	179	282	602	648	638	554	552	+459

Mazkur jadvalda O'zbekiston sug'urta bozori infratuzilmasi subyektlari yillar davomida o'zgarishlar dinamikasi keltirilgan bo'lib, sug'urta tashkilotlari 2014-yilda 31 tani tashkil qilgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 38 taga yetib, 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 7 taga ko'p demakdir. Sug'urta brokerlari 2014-yilda 3 tani tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 8 tani yoki 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 5 ta ko'p. Shuningdek sug'urta agentlari 2014-yilda 5800 ta bo'lib, 2023-yilga kelib 4736 ta ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 1064 taga kamdir. Assistans xizmatlarini ko'rsatuvchi tashkilotlar 2014-yilda 3 tani tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2023-yilda 9 taga yoki 6 taga ko'pdir. Sug'urta bozorida syurver xizmatini ko'rsatuvchi tashkilotlar 2014-yilda 15 tani tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2023-yilda 7 tani ya'ni 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 8 ta kam demakdir. Shu bilan bir qatorda sug'urta bozori bo'yicha sug'urta kompaniyalari bo'linmalari soni 2014-yilda 924 tani tashkil qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2023-yilda 1910 tani yoki 986 taga ko'pdir. Ushbu bo'linmalardan kelib chiqib shaharlardagi bo'linmalari 2014-yilda 831 tani 2023-yilda 1358 tani yoki 2014-yilga nisbatan 2023-yilda 527 taga ko'p demakdir. Qishloq joylarda sug'urta kompaniyalarning bo'linmalariga to'xtaladigan bo'lsak, 2014-yilda qishloq joylarda sug'urta kompaniyalarining bo'linmalari 93 tani tashkil qilib, 2023-yilda 522 tani yoki 2014-yilga nisbatan 2023-yilga 459 taga oshganligini ko'rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar (Literatury/ References):

- Swiss Re Annual Results 2011. URL: <http://www.swissre.com>.
- Балабанова И.Т. Риск-менеджмент. Москва: Финансы и статистика, 1996.122-стр.
- Мур А., Харнден К. Руководство по безопасности бизнеса. Москва: Филин, 1998, 128-стр
- Шарп У.Ф., Александр Г.Дж., Дейли Дж. Инвестициялар. Ingliz tilidan rus tiliga tarjima. M.: "Инфра-М" 1997, 87-стр.
- Liu Ping. Principles and Application of Insurance (Second Edition).Beijing:Tsinghua University Press,-2013.- P.226
- Liu Ping. Principles and Application of Insurance (Second Edition). Beijing: Tsinghua University Press, -2013.- P.226
- Chi-Chuan Lee, Chien-Chiang Lee, Yan-Yu Chiou. Insurance activities, globalization, and economic growth: New methods, new evidence// J.Int.Financ. MarketsInst. Money.- 2017.- Vol.51.- P.155-170.
- Финансовая система Китая: учебник/В.В.Иванов, Н.В.Покровская, С.А.Белозеров [и др.]-Москва: Общество с ограниченной ответственностью "Проспект", 2021.- 352 с.
- Insurance Law of the People's Republic of China. URL: <http://www.moj.gov>. (Дата обращения: 26.12.2021)- Chinese Ministry of Justice website.
- O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

Xulosa va takliflar (Заключение. Conclusion).

Sug'urta kompaniyalari investitsiya faoliyatining istiqboli faqatgina sug'urta faoliyatining rivoji, ustav kapitalining hajmi va boshqa imkoniyatlarning mavjudligiga bog'liq emas, balki mamlakatdagi shakllangan moliya bozorining darajasiga ham bog'liq⁴. Mamlakatimizda moliya bozorining talab darajasida rivojlanmaganligi sug'urta kompaniyalari investitsiya mablag'lari diversifikatsiyasining past darajada saqlanib qolishiga sabab bo'lmoqda deyish mumkin. Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalarni kelindi.

- O'zbekiston iqtisodiyotida transformatsiya jarayonlari ketayotgan hozirgi sharoitda investitsiyalar muhimlik kasb etadi. Bunda tashqi investitsiyalarni jalb qilish bilan birga, mamlakatda ichki investitsiya imkoniyatlari oshib borayotganligi hamda ichki investitsiyalarning afzalliklari yuqori ekanligini e'tiborga olgan holda, ushbu imkoniyatdan to'liqroq foydalanish va bunda sug'urta tashkilotlarining investitsiya faoliyatini rivojlantirishga, buning uchun shart-sharoitlarni yaxshilashga davlat tomonidan e'tibor qaratilishi zarur.

- Sug'urta fondlarini investitsiyaga yo'naltirish bu sug'urta qoplamlarini amalga oshirish uchun mo'ljallangan, sug'urtalovchining o'z mablag'lari va jalb qilingan mablag'larni foydalilik, qaytishlik, likvidlik va diversifikatsiya tamoyillari asosida, turli investitsiya instrumentlaridan foydalangan holda iqtisodiyot sohalariga yo'naltirish kerak.

- Investitsiyalarni diversifikatsiya qilish sug'urta tashkiloti investitsiya faoliyatining muhim sharti hisoblanadi. Ushbu shartni bajarish xatarlarini oqilona taqsimlash orqali bajariladi. Ya'ni mablag'larning bir qismini past rentabelli va shu bilan birga past riskli aktivlarga, ikkinchi qismini risk darajasi nisbatan yuqori bo'lsada yuqori rentabelli obyektlarga investitsiya qilish orqali amalga oshiriladi. Natijada, investitsiya xavfi sug'urtalovchini investitsiya portfelining barqarorligi va muvozanatini ta'minlaydi, shu bilan birga o'rtacha doimiy investitsion daromad olish imkonini beradi.

³IMDA.UZ ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan

⁴Козлова О.Н. и др./Финансы и кредит, 2018, т. 24, вып. 33, стр. 2056-2074. <http://fin.-izdat.ru/journal/fo/>